

บทที่ 5

การศึกษาของจีนสมัยโบราณ

- 5.1 ลักษณะโดยทั่วไปของประเทศจีน
- 5.2 การศึกษาของจีนสมัยโบราณ
- 5.3 ความเจริญของจีนในสมัยราชวงศ์ต่าง ๆ
 - 5.3.1 สมัยราชวงศ์เซี่ย
 - 5.3.2 สมัยราชวงศ์ซัง
 - 5.3.3 สมัยราชวงศ์โจว
 - 5.3.4 สมัยราชวงศ์ฉิน
 - 5.3.5 สมัยราชวงศ์ฮั่น
 - 5.3.6 สมัยราชวงศ์ถัง
 - 5.3.7 สมัยราชวงศ์ซ้อง
 - 5.3.8 สมัยราชวงศ์ม่งโกส
 - 5.3.9 สมัยราชวงศ์เหม็ง
 - 5.3.10 สมัยราชวงศ์เซ่ง หรือ แมนจู

บทที่ 5

การศึกษาของจีนสมัยโบราณ

5.1 ลักษณะโดยทั่วไปของประเทศจีน

ประเทศจีนหรือสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China) มีเนื้อที่ประมาณ 3,696,100 ตารางไมล์ ตั้งอยู่ในเอเชียตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	มองโกเลีย
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ติดต่อกับ	รัสเซีย เกาหลีเหนือ
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ติดต่อกับ	อัฟกานิสถาน ปากีสถาน คาคัสสถาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อินเดีย เนปาล พม่า
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ภูฏาน ลาว เวียดนาม

สภาพภูมิอากาศของสาธารณรัฐประชาชนจีน มีลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะมีเนื้อที่กว้างขวาง ภาคใต้ของจีนอยู่ในเขตร้อน ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ อากาศแห้งแล้งเป็นทุ่งหญ้าและทะเลทราย ฤดูร้อนร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศเย็น ยิ่งเป็นที่สูงอากาศหนาวมาก ในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นำความชุ่มชื้นมาสู่ภาคใต้ปานกลาง ทางภาคเหนือของจีนเขตละติจูดกลาง ในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อากาศหนาวเย็นและแห้งมาก โดยเฉพาะรอบนอกของจีนในซินเกียง และมองโกเลีย ส่วนฤดูมรสุมฤดูร้อน บริเวณนี้มีลมพัดจากมหาสมุทรแปซิฟิกสู่ดินแดนภายใน เป็นลมตะวันออกเฉียงใต้พัดพาฝนมาตกมากในบริเวณชายฝั่งมากกว่าดินแดนภายใน

ลักษณะการเมืองการปกครอง คอมมิวนิสต์ ประมุขคือ ประธานาธิบดี หัวหน้ารัฐบาลคือ นายกรัฐมนตรี

เมืองหลวง	เมืองปักกิ่ง
ประชากร	1,210,004,956 คน
ศาสนา	พุทธ เต๋า มุสลิม คริสต์
ภาษาประจำชาติ	ภาษาแมนดาริน

5.2 การศึกษาของจีนสมัยโบราณ

การศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศจีนทำได้ไม่ยากนัก จากหลักฐานที่ปรากฏ ทำให้ทราบว่าชนชาติจีนสืบเชื้อสายมาจากพวกมองโกล ได้อพยพมาอยู่เหนือประเทศจีน ในปัจจุบัน เมื่อประมาณ 2300 ปีก่อนพุทธศักราช คือประมาณ 5000 ปีล่วงมาแล้ว เพราะหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของจีนมีอยู่มากมาย อุดมสมบูรณ์ไปด้วยเอกสารที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง เพราะจีนมีนักประพันธ์ และนักปรัชญาอยู่มาก ตัวหนังสือของจีนที่ใช้เขียนโดยวิธีขีดเป็นรอยลงบนผิวไม้ไผ่สามารถเก็บรักษาไว้ได้หลายพันปี

ประวัติศาสตร์ของจีนที่สามารถถือเป็นหลักฐานได้เริ่มประมาณ 2300 ปีก่อนพุทธศักราช เป็นระยะเวลาที่จีนมีความเจริญแล้ว และได้อพยพมาตั้งหลักฐานอยู่ทางตอนเหนือของประเทศจีน เริ่มเปลี่ยนจากการพเนจรมาตั้งหลักแหล่งเพาะปลูกพืชผล และรู้จักการปกครองมีกษัตริย์เป็นประมุข อารยธรรมจีนในสมัยแรก ๆ มีความเจริญรุ่งเรืองมากบริเวณแถบแม่น้ำเหลือง ในที่ราบภาคเหนือของประเทศจีน และในลุ่มแม่น้ำสายเล็กสายน้อยที่ติดต่อกัน ถ้าไม่คำนึงถึงฤดูหนาวที่มีอากาศหนาวเหน็บแล้ว บริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก จีนในระยะเริ่มแรกจึงเต็มไปด้วยนิยายและตำนาน

5.3 ความเจริญของจีนในสมัยราชวงศ์ต่าง ๆ

5.3.1 สมัยราชวงศ์เซี่ย

ความเจริญของจีนที่ปรากฏในสมัยราชวงศ์เซี่ยได้แก่ หลักฐานทางศาสนาที่ปรากฏการทำปฏิทิน ซึ่งถือเป็นสิ่งลึกลับทางศาสนา ผู้จัดทำต้องมีความรู้ทางด้านดาราศาสตร์เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าแม้ระยะเวลาอีกพันปีต่อมา ขงจื้อยังชื่นชมสรรเสริญวิธีการสร้างปฏิทินแบบราชวงศ์เซี่ยถึงกับแนะนำให้นำกลับมาใช้อีก

5.3.2 สมัยราชวงศ์ซัง

นักโบราณคดีได้ค้นพบโบราณวัตถุในสมัยต้นและกลางราชวงศ์ซัง แถบเมืองอานหยางเป็นอันมาก ลักษณะเด่นของสิ่งที่ค้นพบคืออักษรจารึกมากมาย แม้หลักฐานที่พบจะไม่สมบูรณ์นักก็ตาม จารึกบางชิ้นสื่อให้เห็นว่าชาวจีนสมัยราชวงศ์ซัง มีการเขียนอักษรลงบนแผ่นไม้ ไม้ไผ่ ผ้าไหม เครื่องมือที่ใช้ปรากฏทั้งมีด เหล็ก และพุกัน ภาษาที่ใช้อยู่ในเกณฑ์ดีพอสมควร จำนวนคำที่เขียนประมาณถึง 3 พันคำ (อ่านออกได้ถึงพันสี่ร้อยคำ) แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ชาติจีนนับย้อนหลังไปก่อนพุทธกาลราว 7 ศตวรรษ ส่วนที่ว่าอักษรจีนเกิดขึ้นที่ไหนยังไม่ทราบ ผู้รู้บางคนเห็นว่าเกี่ยวข้องกับอักษรทางเอเชียตะวันตก เพราะใช้คำซึ่งแปลงมาจากรูปภาพที่มีหลักฐานลักษณะใกล้เคียงกัน อาจเป็นเช่นนั้นก็ได้ แต่อักษรอันเกิดแต่รูปของอียิปต์และอักษรจีนขาดช่วงระยะเวลากันถึงสองพันปี ดังนั้นจีนอาจคิดอักษรของตัวเอง ดังที่ใช้คำที่สร้างขึ้นจากรูปพระอาทิตย์ และฝนเป็นต้น พวกเผ่าชนบางเผ่าในอเมริกาเหนือก็คิดอักษรจากรูปได้เป็นของตัวเองเช่นเดียวกัน เหตุผลที่สนับสนุนว่าจีนคิดอักษรได้เองนั้น เห็นได้จากตัวเลข ห้า หก เจ็ด แปด เก้า สิบ และอักษรยี่สิบสอง ตัวซึ่งแสดงรอบนักษัตรของจีน อักษรเหล่านี้ไม่เหมือนกับที่ใดในโลกเลย จึงแน่ใจได้ว่าอักษรจีนเจริญงอกงามอยู่ภายในเขตลุ่มแม่น้ำเหลือง ชาวอังกฤษผู้หนึ่งซึ่งได้ค้นคว้าทางด้านตัวอักษรเป็นอย่างมาก เขากล่าวว่า อักษรเหล่านี้แสดงลักษณะเป็นของตัวเองอย่างมาก และสื่อให้เห็นว่ามีอดีตนานยิ่งนัก การเขียนอักษรจีนในชั้นต้นไม้ไผ่ได้บ่งให้เขียนตามบรรทัด แต่มักเขียนกันจากบน-ล่าง จะเพราะเหตุใดหาทราบไม่ อาจเป็นเพราะเดิมต้องเขียนบนแผ่นไม้ไผ่แถบ ๆ หรือแผ่นไม้เล็ก ๆ หรือ

มิฉะนั้นก็เพราะเดิมเขียนกันที่หน้าหลุมฝังศพบรรพบุรุษ ด้วยเหตุอันมาจากเนื้อที่บังคับให้ต้องเขียนจากบนลงมาล่าง อย่างไรก็ตามการเขียนจากบนลงมาล่างเช่นนี้ ยังคงมีต่อมาจนสมัยอูยกเออ มองโกล และแมนจู (มองจู) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ได้นำอักษรของพวกเขาไปใช้ (กุ๊ตริช คาร์ริงตัน, 2541: 7-8)

สมัยนี้มีตัวอักษรจีนต่าง ๆ กันประมาณ 2000 คำ ชาวจีนในสมัยหลังได้พัฒนาตัวอักษรและคำที่ออกเสียงเพิ่มขึ้นถึง 50000 คำ หรือมากกว่านั้น ตัวอักษรจีนในสมัยราชวงศ์ซัง ส่วนใหญ่จะแตกต่างไปจากตัวหนังสือจีนในปัจจุบัน ซึ่งวิวัฒนาการมาจากตัวอักษรในสมัยราชวงศ์ซัง ประโยชน์อย่างมากมาจากระบบการศึกษาของจีนอีกประการหนึ่งคือ ระบบการเขียนหนังสือของจีน ได้ทำลายอุปสรรคความแตกต่างในด้านสำเนียงเฉพาะท้องถิ่น หรือแม้แต่เครื่องกีดกันทางด้านภาษาศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานยิ่งกว่าไปได้ อย่างง่ายดาย ชาวจีนที่รู้หนังสือทุกคนแม้จะพูด “ภาษาเฉพาะถิ่น” ที่คนถิ่นอื่นไม่สามารถจะเข้าใจได้ แต่คนเหล่านั้นก็สามารถที่จะอ่านหนังสือเล่มเดียวกันได้ และมีความรู้สึกว้าภาษาจีนแบบโบราณที่เขียนไว้นั้นเป็นภาษาของตนเอง (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2536: 70-71)

5.3.3 สมัยราชวงศ์โจว

สมัยราชวงศ์โจวยุคแรก การที่พวกโจวพิชิตพวกซังลง ตามที่เชื่อกันว่าในปี 679-484 ก่อน พ.ศ. (1222-1027 ก่อนคริสต์ศักราช) นั้นมิได้เป็นเครื่องหมายแห่งการแตกแยกอย่างเด็ดขาดใด ๆ ของวัฒนธรรมจีนที่กำลังเกิดขึ้น ระบบการเขียนหนังสือได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาโดยไม่ขาดสาย ในพุทธศตวรรษที่ 5 ได้เริ่มมีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างละเอียดว่า ประเทศจีนได้พัฒนาไปไกล มีอารยธรรมที่เด่นชัด ประเทศจีนได้ยื่นหยัดอยู่ตรงทางเข้าของยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์มากที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นยุคแห่งวรรณคดีโบราณที่สำคัญ ๆ และเป็นยุคแห่งปรัชญาเมธีที่ได้จัดตั้งแบบแผนและขอบเขตสำหรับความคิดในยุคต่อ ๆ มา อำนาจของราชวงศ์โจวสมัยแรกได้ถูกทำลายลง และมีการตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่ที่เมืองล่อหยาง เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวจีนว่า ราชวงศ์โจวตะวันออก ราชวงศ์โจวตะวันออกเป็นลักษณะนำต้นเค้าผจญภัยของประเทศจีน นักประวัติศาสตร์สมัยต่อ ๆ มา ซึ่งถูกขัดขวางด้วยอคติของจักรพรรดิจีนซึ่ง

เป็นปีกแผ่น ได้มองย้อนไปดูยุคนี้ในฐานะที่เป็นตอนที่หมดหวังตอนหนึ่ง เป็นความจริง
ที่ว่าในศตวรรษเหล่านี้มีเพียงเฉพาะเงาแห่งอำนาจกลางเท่านั้นเอง แต่ประวัติศาสตร์ของ
แต่ละรัฐ และเรื่องราวของวีรบุรุษของพวกนักปราชญ์และพวกคนโกงหลายร้อยคนที่
พวกเขาได้สร้างขึ้น ได้ทำให้เป็นเรื่องราวที่ชวนอ่านดุจดังเป็นของขวัญที่ช่างฝีมือทาง
ด้านวรรณกรรมสมัยราชวงศ์โจวยุคหลัง ๆ มอบให้

ยุคปราชญ์เมธีและยุคคำรตันทิ ในสมัยราชวงศ์โจวตอนกลางและตอนปลายนั้น
นับว่าเป็นยุคที่สำคัญที่สุดในด้านความคิดของจีน ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านภูมิศาสตร์
วัฒนธรรม และสถาบันต่าง ๆ อย่างรวดเร็วนี้ ได้กระพือโหมความอยากรู้อยากเห็น และ
จินตนาการของมนุษย์ขึ้นมา ความผิดพลาดของระเบียบแบบแผนเก่า ๆ คือความผิด
พลาดในเรื่องอำนาจหน้าที่เก่า ๆ ทั้งในทางโลก และทางธรรมได้ทำให้เกิดมีการทำทลาย
กันขึ้น การก่อให้เกิดองค์กรทางสังคมและทางการเมืองใหม่ ๆ บทบาทที่เด่นชัดของ
ปราชญ์เมธีในสมัยราชวงศ์โจวเป็นทั้งทางการผลิต และการให้องค์ประกอบที่สำคัญใน
ความโน้มเอียงทางด้านมนุษยศาสตร์ นับตั้งแต่ยุคปราชญ์เมธีสมัยราชวงศ์โจวมา ไม่เคย
มีโลกส่วนอื่นทัดเทียมเลย ประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นที่รวบรวมประสบการณ์ของ
มนุษย์ ได้กลายเป็นเรื่องสำคัญสำหรับศึกษาอารยธรรมที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมไปอย่างไม่
น่าแปลกเลย ในสมัยราชวงศ์โจวตอนปลาย ลักษณะที่สำคัญของหนังสือคือความรัก
ระเบียบและคุณภาพสำหรับชาวจีนแล้ว หนังสือตันติมิได้เป็นเพียงคำ ที่คลุมเครือที่ใช้
หมายถึงวรรณคดีโบราณทั่ว ๆ ไปเลย แต่ทว่าหมายถึงหนังสือที่พิเศษจริง ๆ ข้อหนึ่ง
ที่เกี่ยวข้องกับลัทธิขงจื้อที่เด่นชัดอยู่ งานต่าง ๆ ที่รับรองกันอย่างชัดเจนแล้วว่าเป็นของ
ลัทธิอื่นนั้น ตามปกติไม่รวมไว้ในประเภทหนังสือตันติ หนังสือคลาสสิก พร้อมด้วย
หนังสืออรรถาธิบาย หนังสือตันติเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดเป็นวรรณคดีจีนที่ถือกันมาตาม
ประเพณี ส่วนหนึ่งในสี่ส่วนรายชื่อหนังสือ หนังสือตันติต่าง ๆ นั้นได้รวมขึ้นภายหลัง
สมัยราชวงศ์โจว ดังนั้นจึงนับว่าเป็นงานสมัยต่าง ๆ แต่หนังสือตันติทั้งห้าเป็นหนังสือที่
เก่าที่สุด และสำคัญที่สุดมีอายุมาตั้งแต่สมัยกลางพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมานั้น ได้รวบรวม
งานที่นับว่าเก่าที่สุด และควรแก่การยกย่องมากที่สุดเข้าไว้ด้วยหนังสือตันติเล่มหนึ่ง
ในห้านั้นประกอบด้วย

“ซือจิง” หรือตำนานร้อยกรอง บทร้อยกรอง มีลักษณะที่แสดงออกมาโดยมีจังหวะท่วงทำนองเป็นแบบที่เข้มงวด กวดขันมาก

“ซุจิง” เป็นเล่มที่เรียงในอันดับถัดมาเป็นตำนานประวัติศาสตร์มีเอกสารและสุนทรพจน์ถึงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุนับตั้งแต่ศตวรรษแรก ๆ แห่งสมัยราชวงศ์โจว

“อิจิง” หรือตำนานผลัดเปลี่ยน เป็นหนังสือที่รู้จักกันดีในนามว่าหนังสือเกี่ยวกับการทำนาย เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งของหลายยุคหลายสมัย หนังสือเล่มนี้ก็เป็นหนังสือคู่มือของนักพยากรณ์คนหนึ่งภายใต้คำที่มีเส้นหกเส้นนี้ ตำนานผลัดเปลี่ยนมีเรื่องโศกกลางที่รู้จักกันแพร่หลายบางอย่าง และมีเรื่องฤกษ์ยามอื่น ๆ อีกมากมาย

“ซุนชีว” หรือตำนานฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง เป็นงานที่แตกต่างออกไปอีกชนิดหนึ่ง หนังสือซุนชีวนี้เป็นหนังสือบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทางด้านพงศาวดารอย่างย่อ ๆ เฉพาะที่เกิดในราชสำนักแห่งแคว้นหลู่ หรือที่ราชสำนักนั้นได้รับรายงานมา

“หลี่จี้” เป็นหนังสือต้นตอเล่มสุดท้ายในบรรดาหนังสือทั้งห้า หลี่จี้หรือตำนานประเพณี (เรียกว่าหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรมจะพบหนังสือเล่มนี้เป็นงานรุ่นต่อมา)

นอกจากตำนานร้อยกรองต่าง ๆ แล้วงานด้านโคลงกลอนที่นับว่าสำคัญในสมัยราชวงศ์โจวคือ ขงจื้อ หรือโคลงไว้อาลัยขง ซึ่งขงหววนได้แต่งขึ้นเป็นโคลงกลอนส่วนมาก โคลงกลอนของขงหววนเป็นตัวแทนการพัฒนาการที่ทันสมัย และมีความก้าวหน้าทางด้านเทคนิคมาก ซึ่งได้มีอิทธิพลเหนือโคลงกลอนที่ฟุ่มเฟือย และมีถ้อยคำที่จับใจผสมกันในศตวรรษต่อ ๆ มา มากทีเดียว

ปรัชญาเมธีของจีนในสมัยราชวงศ์โจว

ประเทศจีน ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีอารยธรรมประเทศหนึ่ง บรรดานักปรัชญาเกิดขึ้นมากมายหลายแขนง ที่มีชื่อเสียงและบุคคลทั่วไปรู้จักผลงานของท่านดี คือ

ขงจื้อ ขงจื้อได้ชื่อว่าเป็นครูและเป็นปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออก ขงจื้อเป็นคนพื้นเมืองของแคว้นหลู่ ไม่ได้เกิดในตระกูลที่มีอำนาจสืบมาทางเชื้อสาย แต่เป็นบุคคลที่คงแก่เรียน ขงจื้อนับว่าเป็นนักศีลธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนแรกของจีน เป็นผู้วางรากฐานประเพณีด้านจริยธรรมที่สำคัญ ขงจื้อได้ตั้งตัวเป็นครูสอนประวัติศาสตร์ โคลง ฉันท กาพย์ กลอน วิชาที่เกี่ยวกับการปกครอง คนตรี ทำให้เขามีลูกศิษย์

มากมาย เมื่อขงจื้ออายุ 67 ปี เขาได้เป็นที่ปรึกษาเจ้าเมืองผู้เป็นครั้งคราว เวลาส่วนใหญ่ของขงจื้อเขาใช้ประโยชน์ในการรวบรวมเอกสารการสอนต่าง ๆ ของเขา เช่น ตำราประวัติศาสตร์ หนังสือเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี หนังสือเกี่ยวกับโคลงกลอน ตำราดนตรี และงานประพันธ์อื่น ๆ เป็นต้น หนังสือที่ขงจื้อรวบรวมไว้ ที่เรียกว่าตำราทั้ง 5 ของขงจื้อมีดังนี้คือ

1. หนังสือเซอซิง
2. หนังสือชูซิง
3. หนังสือซุนซุย
4. หนังสือไอซิง
5. หนังสือลิชิ

ตำราทั้ง 5 เล่มนี้ ขงจื้อได้รวบรวมจากของเก่าด้วยความมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงบทเรียนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในความรู้โบราณ ขงจื้ออาจจะได้เปลี่ยนแปลงบ้าง ซึ่งไม่มีใครรู้เห็นได้ แต่เขาก็ได้ทำหน้าที่บรรณาธิการที่ดี โดยมิได้ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปในตำรานี้เลย เขาบ่งว่าตัวเขาไม่ได้เป็นผู้สร้าง เป็นเพียงผู้ถ่ายทอด เพราะเหตุว่าเขาเชื่อและรักในสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่โบราณ ขงจื้อสอนว่าความดีที่แท้จริงอยู่ที่ใจของคน ประกอบด้วย 2 ประการคือ การยอมรับความดีของคนอื่นตามฐานะที่เขาเป็นอยู่ และประพฤติดีต่อเขาเหล่านั้น ลัทธิขงจื้อเน้นถึงการฝึกฝนตนเองตามระเบียบแบบแผนอันเป็นส่วนที่ทำให้ชีวิตและบ้านเมืองมีระเบียบ

ลัทธิเต๋า เป็นปรัชญาฝ่ายค้าน คือสนับสนุนให้สามัญชนเป็นกบฏต่อการกดขี่ทารุณของผู้ปกครองแคว้นแคว้นที่ทวียิ่งขึ้นเป็นลำดับ ลัทธิเต๋าแม้ว่าจะเป็นสำนักความคิดที่เป็นปึกแผ่นและเป็นหนึ่งเดียว แต่ลัทธิเต๋าในสมัยปลายราชวงศ์โจว ได้แสดงให้เห็นว่าตรงกันข้ามกับลัทธิขงจื้อมากที่สุด ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับลัทธิเต๋าในสมัยราชวงศ์โจวนั้น ได้มาจากหนังสือสามเล่มที่น้ำหนักถือมากที่สุดได้แก่

“เล่าจื่อ” หรือ เต๋าเต๋อจิง ใช้ถ้อยคำแบบห้วน ๆ และซาบซึ้งทำให้นักคิดชาวจีนรุ่นหลังตีความหมายต่าง ๆ กันไป

“จวงจื่อ” เป็นหนังสือที่ประกอบด้วยนิยายเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมยและข้อความที่เป็นโคลงกลอนเป็นตอน ๆ ที่ไพเราะ เป็นงานที่มีคุณค่าทางด้านวรรณกรรมอย่างสูงมากและเป็นตัวแทนที่สำคัญที่สุดแห่งความคิดในลัทธิเต๋าสมัยแรก ๆ

“เลี้ยวจื่อ” มีเนื้อหาและแบบการเขียนคล้ายกับจวงจื่อมาก

ลัทธิเต๋าก่อเกิดจากเล่าจื่อ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง หลักความคิดส่วนใหญ่ของเล่าจื่อปรากฏอยู่ในหนังสือเต๋าเตอเซง ซึ่งได้นิยมแพร่หลายมากในบรรดานักแปลรุ่นสมัยใหม่ และปรัชญาในหนังสือมีอิทธิพลแก่ความคิดและศิลปวิทยาของจีนเป็นจำนวนมาก ลูกศิษย์คนหนึ่งขอร้องให้เล่าจื่อเขียนหนังสือเกี่ยวกับความคิดเห็นของเขา ซึ่งเล่าจื่อก็เห็นชอบด้วยหนังสือที่เขาเขียนมี 2 เล่ม ชื่อ “เต๋า” และ “เตอ” เรียกโดยทั่วไปว่า “เต๋า เตอ เซิง” มีความยาวประมาณ 5,000 คำ ปรัชญาของเล่าจื่อ ภายหลังได้วิวัฒนาการมาเป็นลัทธิเต๋า ความจริงแล้วลัทธิเต๋ามักจะรับใช้ในฐานะเป็นวงจรที่สร้างความสมดุลให้แก่แนวความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนที่เด่นอยู่อย่างน่าชื่นชมเสมอ การรวมอำนาจไว้ในเมืองหลวงนั้นได้จำกัดขอบเขตเสรีภาพของมนุษย์ไว้อย่างเด็ดขาดตายตัว ศีลธรรมตามแบบลัทธิขงจื่อ และการยืกรานในเรื่องความลงรอยกันในทางสังคมนั้น ยิ่งเข้มงวดกดขี่ยิ่งขึ้น แต่ในลัทธิเต๋ापัจเจกชนย่อมสามารถแสดงตัวออกมาได้อย่างเต็มที่ พุทธิปัญญาของเขาจะท่องเที่ยวไปที่ไหนก็ได้ตามใจชอบ ทั้งลัทธิขงจื่อและลัทธิเต๋า ไม่ได้เป็นศาสนาโคดเคี้ยวปัจเจกชนและสังคมทั้งหลายก็อาจนับถือลัทธิขงจื่อและลัทธิเต๋าร่วม ๆ กันได้ ซึ่งบางครั้งก็จะได้รับคุณภาพทางจิตวิทยา โดยอาศัยมูลฐานทั้งสองนี้ได้ดีกว่าที่จะได้รับจากมูลฐานเดียว (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2543: 294-295)

5.3.4 สมัยราชวงศ์จิ้น (พ.ศ. 229-341)

ราชวงศ์จิ้นมีอำนาจปกครองประเทศจีนเป็นเวลาถึง 112 ปี อาณาเขตของประเทศจีนได้ขยายออกไปกว่าเดิม พระเจ้าจิ้นซีฮ่องเต้ เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์นี้ พระองค์ทรงใช้พวกนักกฎหมายเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ไม่นิยมพวกเชื่ถือลัทธิขงจื่อ พระองค์และที่ปรึกษาเห็นต้องกันว่าเวลาที่ประเทศจีนจะรวมกันเป็นปึกแผ่นได้นั้น จำเป็นต้องใช้หลักปรัชญาทางสังคมและทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว พระ

องค์ได้เลือกปรัชญาของระบบ “ฟาเฉีย” ซึ่งมีหลักการว่า “จะให้บ้านเมืองสงบได้ จำต้องใช้วิธีการที่รุนแรงกว่าลัทธิขงจื้อ โดยมีกฎหมายเป็นหลัก และกฎหมายนั้นควรจะเปลี่ยนไปตามสถานที่ และสิ่งแวดล้อมกฎหมายนั้นควรเป็นแบบลัทธิเต๋า” นอกจากนั้นพระองค์ยังเห็นว่าควรปราบปรามหลักความคิดหรือปรัชญาอื่น ๆ เช่น ลัทธิของขงจื้อ และตำราต่าง ๆ ของขงจื้อ เพราะประชาชนนิยมศึกษากันอย่างมาก จินซีฮ่องเต้ ทรงมีบัญชาให้ทำลายตำราของขงจื้อเท่าที่จะหาได้ทั้งหมด พร้อมทั้งคาดโทษแก่ผู้ที่ยังอ่าน หรือถกเถียงกันในเรื่องตำราของขงจื้อ มีนักศึกษาที่ศึกษาตำราของขงจื้อหลายคนถูกฆ่าตายเพราะขัดจีน

สมัยราชวงศ์จิ้นมีวิธีการเขียนหนังสือ แตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ พระเจ้าจินซีฮ่องเต้จึงโปรดให้ใช้เป็นอย่างเดียวกันหมด เพราะทรงเห็นว่าพระราชราษฎรนิยมนับถือวรรณกรรมสมัยเก่าที่ยกย่องวิถีชีวิตอีกแบบหนึ่ง จึงโปรดให้เผาวรรณคดีโบราณเสียสิ้น ยกเว้นแต่ที่มีอยู่ในหอหลวง และตำราแพทย์ ตำราไม้ ตำราการทำนา ตำราเทพศาสตร์ และพงศาวดารแห่งพระราชวงศ์ของพระองค์เอง การกระทำเช่นนี้สื่อให้เห็นว่า ทรงตั้งพระทัยที่จะปราบปรามการแบ่งแยก และต้องการจะถอนรากเหง้าแห่งระบบศักดินาให้สิ้นไปและจะรวม “ลัทธิปรัชญาทั้งร้อย” เข้าด้วยกัน (ก๊วยตริช คาร์ริงตัน, 2541: 25)

5.3.5 สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. 314-763)

ระหว่างศตวรรษแรกของการปกครองของราชวงศ์ฮั่น บุคคลผู้ฝึกฝนวิชาการได้สละเวลาอยู่กับการค้นหาผลงานที่สร้างขึ้นในสมัยแรกให้ได้มากที่สุด ภายหลังจากที่ข้อห้ามของราชวงศ์จิ้นเกี่ยวกับงานในด้านปรัชญา และด้านประวัติศาสตร์ได้ถูกยกเลิกอย่างเป็นทางการในสมัยราชวงศ์ฮั่นในปี พ.ศ. 352 (191 ปี ก่อน ค.ศ.) นักวิชาการสูงอายุบางคนก็สามารถที่จะสร้างตำราซึ่งเขาได้ท่องจำมาแต่เยาว์ การปะติดปะต่อตำรานานร้อยกรองโดย “เหมาซัง” ในสมัยต้นราชวงศ์ฮั่นมีชื่อเสียงถึงกับบางคนเรียกวิชาการโบราณคดีนี้ว่า “เหมาซือ” บทร้อยกรองของเหมาผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้จัดตำรานาน 5 สถานออกเป็นหมวดหมู่ อันเป็นผลให้ค้นพบตำราโบราณ คำอธิบายและคำวิจารณ์ของผู้คงแก่เรียนเหล่านี้ได้เป็นจุดเริ่มแรกของงานซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในด้านมันสมองเกี่ยวกับวิชาการของชาวจีน จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ชาวจีนได้อ่าน

อรรถาธิบายเกี่ยวกับตำราโบราณซึ่งพวกผู้รู้ในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ให้ความหมายไว้ผิดบ้างถูกบ้าง การทำปทานุกรมก็เป็นงานด้านวิชาการอีกแขนงหนึ่งในสมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคำอธิบาย และคำวิจารณ์ ถือกันว่าปทานุกรม “เอ๋อหย่า” ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล เป็นปทานุกรมฉบับแรกของจีนประมาณปี พ.ศ. 643 (ค.ศ. 100) ได้มีการเรียบเรียงปทานุกรมซึ่งสมบูรณ์และทันสมัยกว่านั้นชื่อว่า “ซอหวน” (คำอธิบาย) ภายใน 540 ส่วนประกอบของอักษร ได้เรียงอักษรจีนไว้ไม่มากกว่า 9,000 คำ ระบบการจัดแบ่งเช่นนี้ก็ยังคงใช้กันอยู่ถึงแม้ว่าส่วนประกอบของอักษรจะได้ลดลงจากนั้นเหลือเพียง 214 ส่วนก็ตาม

การผสมผสานความคิดในทางปรัชญา ในเบื้องต้นกิจกรรมและความคิดของผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ฮั่นนี้มีส่วนที่เป็นของขงจื้อเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ได้ขยายและเข้าไปในทำนองเดียวกับความเชื่อถือของลัทธิขงจื้อ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในสมัยราชวงศ์ฮั่นต่างก็ซึมซาบต่อความคิดของสำนักขงจื้อก็ได้ และยังได้รับความเชื่อถือว่าสำนักคู่แข่งอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์โจว “สำนักวิชาการ” ซึ่งเป็นชื่อของพวกนิยมลัทธิขงจื้อได้ชี้ให้เห็นเช่นนั้น มิใช่อยู่ที่ว่าปรัชญาขงจื้อมีชัยอย่างสมบูรณ์ต่อนักคิดในสมัยราชวงศ์ฮั่นเสียทีเดียว ดังที่ผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ฮั่น ได้ค่อย ๆ ยอมรับเอาลัทธิขงจื้อเป็นอุดมการณ์ตามความคิดดั้งเดิม งานที่เรียกว่าข้อเขียนของผู้ที่นิยมลัทธิขงจื้อในสมัยราชวงศ์ฮั่นนั้น แสดงถึงลักษณะการผสมผสานเช่นเดียวกัน ตำนานพิธีการซึ่งเรียบเรียงขึ้นในสมัยนี้ประกอบด้วยข้อมูลที่ได้นำก่อนรวมทั้งความคิดของผู้ถือลัทธินิติธรรมนิยม วิชาการคำนวณ โหราศาสตร์ รวมตลอดทั้งความคิดที่เป็นของขงจื้อ โดยเฉพาะ ภาคผนวกของตำนานผลัดเปลี่ยน ซึ่งก็อาจจะสืบสาวต้นตอไปถึงสมัยนี้ แสดงให้เห็นว่างานซึ่งเป็นของผู้อื่นได้ถูก “ลัทธิขงจื้อ” กลืนหายไปสิ้น แม้กระทั่งหวงซุง (สิ้นชีวิตประมาณปี พ.ศ. 643) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นนักคิดดั้งเดิมในสมัยราชวงศ์ฮั่น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของขงจื้อถึงได้นำไปผสมผสานเข้าไว้ในหนังสือ “ลุ่นเหิง” (ปาฐกถา) และประกาศตัวเป็นผู้ถือลัทธินั้นก็ตาม ที่จริงเขาเป็นผู้ทำลายลัทธิขงจื้อ โจมตีความไม่แน่นอนของสิ่งที่พบในงานของขงจื้อและเมิ่งจื้ออย่างยิ่ง แต่โดยพื้นฐานแล้วเขาเป็นผู้เชื่อถือในระเบียบธรรมชาติ ตามที่เป็นอยู่ของปรัชญาลัทธิเต๋า ข้อนี้เองที่ทำให้เขาประมาณ

การถือโซกลางในสมัยนั้น ทั้งยังโจมตีความคิดในเรื่องโซกลางซึ่งเป็นแก่นสำคัญของ ลัทธิขงจื้อในสมัยราชวงศ์ฮั่นอย่างหนักอีกด้วย ในปี พ.ศ. 419 (124 ก่อน ค.ศ.) มีการจัด ตั้งสถาบันซึ่งคล้ายกับมหาวิทยาลัย โดยการแนะนำของคั่งจู้ชู่ และ กงซุนหุน ณ ที่ นั้นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการ 5 คน เข้ารับการศึกษาจากบัณฑิต การจัดตั้งโรงเรียน หลวงเพื่อฝึกอบรมข้าราชการได้เริ่มก่อนหน้านั้นประมาณ 20 ปีเศษ โดยข้าหลวงประจำ มณฑลชื่อ ชวน แต่รัฐบาลกลางได้นำวิธีการเช่นนี้มาใช้เป็นครั้งแรก รายละเอียดเกี่ยวกับ มหาวิทยาลัยนี้มีไม่พอ แต่กล่าวกันว่าจำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นถึง 3,000 คน เมื่อ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 (กึ่งหลังของศตวรรษแรกก่อน ค.ศ.) และ 300,000 ในยุคฮั่น สมัยหลัง กล่าวกันว่าในปี พ.ศ. 544 (ค.ศ. 1) ได้มีผู้เข้ารับราชการโดยผ่านการสอบ ซึ่ง ข้าราชการฝ่ายวิชาการราวปีละ 100 คน เป็นผู้จัด ดังนั้นตั้งแต่สมัยฮั่นอยู่ตั้งเป็นต้นมา ข้าราชการชั้นต่ำเป็นส่วนใหญ่ได้ผลิตจากการศึกษา ตามลัทธิขงจื้อที่รัฐบาลสนับสนุน ในขณะที่เดียวกันลัทธิขงจื้อก็เริ่มจะได้รับการรับรอง เป็นปรัชญาทางการของรัฐในปี พ.ศ. 492 (51 ปีก่อน ค.ศ.) การประชุมใหญ่ของนักวิชาการขึ้นอยู่ในการอุปถัมภ์ของ จักรพรรดิ และมีการประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 622 (ค.ศ. 79) ทั้งนี้เพื่อที่จะตัดสิน การตีความตำนานของขงจื้อที่แท้จริง และการอภิปรายครั้งนี้ก็ได้บันทึกไว้ด้วยในปี พ.ศ. 718 (ค.ศ. 175) รัฐบาลได้จัดให้นำเอาตำนานขงจื้อที่ได้รับความเห็นชอบว่าถูกต้อง มา สลักไว้บนแผ่นหินแผ่นใหญ่ที่สร้างขึ้นที่เมืองหลวง ในขณะเดียวกันในปี พ.ศ. 535 (8 ปีก่อน ค.ศ.) ทายาทของขงจื้อได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้เก็บภาษีของรัฐ เพราะพวกเขา นี้ได้ปฏิบัติพิธีกรรมให้แก่บรรพบุรุษและในปี พ.ศ. 570 (ค.ศ. 27) ทายาทของขงจื้อ ได้รับอภิสิทธิ์ในตำแหน่งขุนนางในปี พ.ศ. 601 (ค.ศ. 58) โรงเรียนหลวงทุกแห่งได้รับ คำสั่งให้เริ่มพิธีบวงสรวงขงจื้อ

สิ่งประดิษฐ์ของชาวจีนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน มีอยู่ 2 อย่างคือ กระดาษ และเครื่องปั้นดินเผา สิ่งประดิษฐ์ทั้ง 2 อย่าง ได้มีกำเนิดมาตั้งแต่สมัย ราชวงศ์ฮั่น กระดาษที่ทำด้วยผ้าล้วน ๆ ถือกำเนิดมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 643 (ค.ศ. 100) ได้มีการค้นพบในขุมโบราณวัตถุที่เป็นสถานีนาค่าน ความรู้เกี่ยวกับการทำ กระดาษของจีนได้เผยแพร่เข้าไปในยุโรป การประดิษฐ์กระดาษของจีนทำให้จีนมี

เอกสารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งที่มีการบันทึกและวิชาการได้รับการยกย่องอย่างสูง อารยธรรมสมัยใหม่ทั้งหลายของโลกจะเด่นชัดไม่ได้หากปราศจากสิ่งประดิษฐ์อันยิ่งใหญ่ของจีน

5.3.6 สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161 – พ.ศ. 1449)

พระเจ้าหลี่หยวนและพระเจ้าหลี่สิ่บั้น ตั้งราชวงศ์ถังขึ้น เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 1161 ราชวงศ์นี้มีอายุยืนถึงสามศตวรรษ เป็นสมัยที่รุ่งเรืองที่สุดในประวัติศาสตร์จีน มีการขยายแผ่นดินให้ไพศาลยิ่งขึ้น ภายในประเทศบ้านเมืองสงบเรียบร้อย ปล่อยให้มณฑลต่างเป็นอิสระมากขึ้น ทั้งยังสนับสนุนการศึกษา เปิดให้สอบเข้ารับราชการ และขยายการสอบนี้ออกไปด้วย มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายของราชวงศ์ถัง เมื่อ พ.ศ. 1196 และแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 1280 ซึ่งเป็นแม่บทของกฎหมายญี่ปุ่น และกฎหมายญวนในสมัยต่อมา

ความเจริญทางด้านวิทยาการในสมัยราชวงศ์ก็มียุ่มาหลาย เช่น ด้านดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ด้านวิชาการแพทย์ ซึ่งพระสงฆ์ในพุทธศาสนานำมาจากอินเดียโดยปรับปรุงและรวบรวมเข้ากับวิธีการของลัทธิเต๋า ทำให้การแพทย์ของจีนในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรืองขึ้น การทำกระดาษ การทำเครื่องถ้วยชาม และศิลปะอื่น ๆ ก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นมีการนำประทัดและคินระเบิด ซึ่งใช้เฉพาะการจุดพลุไฟเท่านั้น มีการริเริ่มทำว่าว สำหรับการทำเก้าอี้ได้มีผู้นำเข้าไปในประเทศจีนตั้งแต่สมัยหกราชวงศ์ และต่อมาก็มีผู้นิยมใช้มากขึ้น สมัยนี้เป็นระยะเวลาที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก วรรณคดีส่วนใหญ่ที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยราชวงศ์ถังได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ความเจริญของวรรณคดีนับตั้งแต่สมัยฮั่นสืบต่อมาจนถึงสมัยหกราชวงศ์ และสมัยราชวงศ์ถังมีความต่อเนื่องกันเรื่องตำนานและนิยายในพุทธศาสนา ตลอดจนเรื่องนิยายต่างชาติเป็นเรื่องที่แพร่หลายมาในวรรณคดีจีน ส่วนการเขียนหนังสือนั้นก็มักจะจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่นักชั้นสูงเท่านั้น งานที่นิพนธ์ประเภทร้อยกรองในสมัยราชวงศ์ถัง เป็นที่นิยมแพร่หลายมาก และมีร้อยกรองเป็นจำนวนมาก ที่มีผู้แปลออกเป็นภาษาอังกฤษ บทกวีในสมัยราชวงศ์ถังมีกำหนดกฎเกณฑ์ มีความไพเราะสละสลวย ตอนหลังได้เป็นแบบฉบับรวมอยู่ในการสอบไล่ของข้าราชการด้วย และผู้ที่สนใจในการศึกษาทุกคน

นิยมศึกษากวีนิพนธ์สมัยราชวงศ์ถังนี้มาก กวีเอกที่มีชื่อเสียงเด่น 2 ท่าน คือ “ลิโป” กับ “ตูฟู” งานประพันธ์ในด้านร้อยกรองของจีนเจริญสูงสุดในศตวรรษที่ 8 อันเนื่องมาแต่จินตกวีผู้มีความสามารถทั้งหลาย โดยเฉพาะลิโป หรือบางครั้งรู้จักกันในนามของลิไทโป และตูฟู กวีเอกทั้ง 2 ท่านนี้ใช้ลักษณะวิธีการแต่งร้อยกรองต่างกันแทบจะว่าตรงกันข้าม ลิโปเป็นผู้นับถือลัทธิเต๋า ส่วนตูฟูเป็นผู้นับถือลัทธิขงจื้อ กวีที่มีชื่อเสียงเด่นอีกผู้หนึ่งคือ “ไปซุย” เขาคิดไปกว่ากวีในสมัยราชวงศ์ถังคนก่อน ๆ เนื่องจากบทประพันธ์ของเขาเขียนด้วยภาษาง่าย ๆ จึงทำให้เขามีชื่อเสียงมาก ไม่เฉพาะประเทศจีน หากแต่ทั่วไปตลอดเกาหลีและญี่ปุ่น เขาเขียนโคลงกลอนไว้กว่า 4,000 บท โคลงกลอนของเขาเป็นที่แพร่หลายมาก มีการจารึกสลักไว้ที่กำแพงโรงเรียน กำแพงวิหาร และแม้กระทั่งในเรือทั่วไป

สิ่งประดิษฐ์คิดค้นอันมีค่ามหาศาลที่จีนได้ให้แก่ชาวโลกคือ แท่นพิมพ์เป็นสิ่งที่คิดประดิษฐ์เป็นผลสำเร็จในราชวงศ์ถัง (ซนุ แก้วโอภาส, 2539: 243) วิธีเขียนหนังสือของจีนดั้งเดิมใช้เขียนด้วยพู่กัน เอกสารและหนังสือใช้คัดลอกด้วยมือ มาถึงราชวงศ์สุยและถัง ความต้องการหนังสือและสิ่งพิมพ์เอกสารต่าง ๆ มีมากขึ้น โดยเฉพาะในบรรดาหมู่่นักศึกษาตามโรงเรียนหลวง ซึ่งเตรียมตัวสอบคัดเลือกบรรจุเข้าเป็นข้าราชการ ในทางศาสนาความต้องการก็มีมากเช่นเดียวกัน ต้องการคัดลอกข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกเพื่อแจกจ่ายให้แพร่หลายในหมู่ประชาชน พวกที่นับถือเต๋าก็อยากได้คำสวด บทสวดเพื่อป้องกันอุบัติเหตุปีศาจ และโรคภัยไข้เจ็บ ตามที่ตนเชื่อว่ามีเวทมนต์ขลังจริง ๆ ความต้องการดังกล่าวนับเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการคิดแทนพิมพ์ขึ้น ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 จีนเริ่มรู้จักใช้กระดาษแล้ว และมาในคริสต์ศตวรรษที่ 5 รู้จักใช้ตราพิมพ์เอกสารที่ทำจากโลหะบ้าง ศิลาบ้าง มีหลักฐานปรากฏว่าจีนประดิษฐ์แม่พิมพ์ภาพ ใช้มาแต่ ค.ศ. 600 การพิมพ์ดังกล่าวนับว่าใช้ได้ดีมาก สำหรับการพิมพ์ตัวหนังสือจีนซึ่งเป็นตัวโดด ๆ ภายหลังทั้งเกาหลีและญี่ปุ่นก็ได้รับเอาวิธีการพิมพ์ของจีนออกไปใช้อย่างแพร่หลาย

5.3.7 สมัยราชวงศ์ซ้อง (พ.ศ. 1450-พ.ศ. 1670)

ในสมัยราชวงศ์ซ้องนั้นชาวจีนสังเกตเห็นว่า ศิลปะเด่นที่สุดของตนก็คือ การวาดภาพ ทั้งนี้เพราะศิลปการวาดภาพในราชวงศ์ซ้องนั้นเจริญถึงที่สุด ศิลปินผู้มีชื่อเสียงในทางวาดภาพของราชวงศ์ซ้องผู้หนึ่งคือ “มีเฟ” นับเป็นนักวาดภาพธรรมชาติที่เด่นที่สุด เช่นเดียวกับ มายวน เลียง ไค ผู้วาดภาพลิโป้ได้งดงามมาก หรือ มูซี ผู้วาดภาพทั่วไปตลอดไปถึงบุคคลในพุทธศาสนาได้งดงามยิ่งนัก ในสมัยนี้การเขียนประวัติศาสตร์จัดเป็นงานเด่นในจำพวกการประพันธ์อย่างหนึ่ง ประวัติศาสตร์ฉบับมาตรฐานนั้นได้รับการรวบรวมขึ้นด้วยความประณีตมากกว่าสมัยก่อน ๆ นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อคือ “สุมากวง” ผู้เขียนประวัติศาสตร์ทั่วไปนับตั้งแต่สมัยปี 403 ค.ศ. จนถึงปี ค.ศ. 959 งานประพันธ์ของเขามีความยาวกว่า 294 บาท งานเขียนของเขามีปรัชญาจีนแฝงอยู่ด้วยโดยตลอด แต่เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ ภายหลังได้มีนักปรัชญาชื่อ “ซุสี” ได้เป็นผู้หนึ่งที่ยพยายามรวบรวมสาระสำคัญของลัทธิเต๋าและพุทธศาสนา เข้ากับหลักความคิดของขงจื้อ ลัทธิขงจื้อแต่เดิมเป็นเพียงระเบียบแบบแผนทางธรรมเนียมจริยาสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อได้รับแนวความคิดจากลัทธิเต๋าและพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสาน ทำให้เกิดมีรากฐานทางปรัชญาขึ้น ซุสีแนะนำว่าการปลุกฝังภูมิปัญญาให้กับตัวเองนั้น จำต้องแสวงหาความรู้ซึ่งจะได้มาด้วยการสืบเสาะหาความจริงในสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลนี้ลัทธิขงจื้อที่ฟื้นฟูใหม่จึงเจริญขึ้นพร้อมกับความก้าวหน้า ในด้านการค้นคว้าทดลองทางด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ วิชาความรู้ด้านเคมี ชีววิทยาและชีววิทยาก้าวหน้าไปอย่างมาก วิชาพีชคณิต ภูมิศาสตร์ การทำแผนที่ ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวาง ในด้านการแพทย์ปรากฏว่ามีการใช้วัคซีนป้องกันฝีดาษในสมัยนั้น และในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 11 มีการใช้เข็มทิ่มแม่เหล็กช่วยในการเดินเรือ การใช้ดินระเบิดในการทำสงครามแผ่วงกว้างมากขึ้นกว่าเดิม ชาวจีนรู้จักนำประทัดเอามาใช้ในสงครามทำเป็นจรวดสำหรับยิง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจีนกล่าวถึงคู่มือการทหารครั้ง ค.ศ. 1044 ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับวิธีการประดิษฐ์ดินระเบิด และเชื่อว่าการทำลูกระเบิดมีใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 100 คือตั้งแต่เมื่อครั้งราชวงศ์ซ้องรบกับอาณาจักรเสี้ยว

ในสมัยราชวงศ์ซ่งองค์การศึกษาอยู่ในระดับที่ดีขึ้นทุก ๆ ทางไม่ว่าตามวัด วิทยาลัย หรือการสอบไล่ของรัฐบาลก็ตาม ระบบการสอบแข่งขันที่มีขึ้นอีกในสมัยราชวงศ์ถึงได้แก้ไขให้ดีขึ้น และไม่พอใจอยู่แต่การศึกษาตามแบบโบราณ ชนิดท่องจำเอามาสอบเข้ารับราชการ จนถึงกับหวางอันเสื่อ อัครมหาเสนาบดี (พ.ศ. 1564 ถึง พ.ศ. 1629) ใช้อิทธิพลให้บังเกิดมีการศึกษาภาคปฏิบัติมากขึ้น ดังได้เรียกร้องให้ผู้สมัครเข้ารับราชการ “รู้กฎหมายและข้อบังคับเก่าใหม่ หลักดาราศาสตร์ และผลของดาวอันจะมีมาถึงการปกครองของรัฐ กับต้องรู้เศรษฐศาสตร์การเมือง และต้องรู้จักเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็น” เมื่อ พ.ศ. 1614 หวางอันเสื่อ ก็ได้ทำหนังสือกราบบังคับทูลว่า “จริงอยู่ระบบการสอนแบบเดิมทำให้ได้คนดีใช้ แต่จะเป็นวิธีเดียวที่จะได้คนเข้ารับราชการก็หาไม่ เพราะระบบที่บังคับคนหนุ่มที่มีกำลังกล้า ซึ่งควรศึกษาหลักขั้นมูลฐานในทางปรัชญา และหลักรัฐบาล ให้มาปิดประตูอยู่แต่ในห้อง ใช้เวลาและพลังให้หมดไปแต่ในทางกายกอลอนนั้นไม่ใช่วิธีที่ถูกต้อง ถึงจะสอบเข้ามาได้ ชีวิตราชการของบุคคลผู้นั้นก็จะเป็นไปอย่างปราศจากโอกาสที่จะหาความรู้ได้ในทางปฏิบัติ อันจะมีคุณแก่กิจการงานของตน” หวางอันเสื่อได้ยกตัวอย่างจากข้อสอบจอหงวนมาให้เห็น และเสนอแนะวิธีแก้ไข ทั้งที่โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทย์และโรงเรียนทหารในพระนคร นอกจากนี้ยังช่วยให้มีโรงเรียนรัฐบาลในทุกมณฑลและทุกจังหวัด ทว่าทั้งจักรวรรดิได้ยกที่ดินให้โรงเรียนนั้น ๆ เพื่อเก็บผลประโยชน์มาทำนุบำรุงการศึกษาด้วย

การศึกษานอกวงการรัฐบาลก็เจริญยิ่งไปกว่านั้น นักบวชล้วนพากันเป็นอาจารย์มากมายทั้งในพุทธศาสนา และลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ อย่างน้อยมีวิทยาลัยของราษฎรถึง 134 แห่ง ครูอาจารย์ล้วนเป็นปราชญ์ที่มีชื่อ นักเรียนที่เข้ามาศึกษาบางคนยากจนขนาดไม่มีเงินค่าเล่าเรียน สถาบันการศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่ตามหุบเขาลำเนาห้วย เหมาะแก่การคิดค้นคว้าหาเหตุผล มีห้องสมุดและเครื่องพิมพ์เหมาะสมสำหรับการค้นหาความจริงตามแนวทางปรัชญา ชนิดที่รัฐบาลจะเข้ามายุ่งเกี่ยวด้วยไม่ได้ ตามห้องสมุดเอกชนต่าง ๆ มีหนังสือชีวประวัติมากมายส่อให้เห็นว่าบรรดาประชาชนทั้งหลายตามศูนย์กลางใหญ่ ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิมีอยู่ไม่น้อย ศูนย์เหล่านี้ผลิตทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง นอกจากนี้ราชสำนักและวัดวาอารามยังเป็นบ่อเกิดวรรณคดีอีกด้วย สมัยนี้มีกวีสำคัญในทางร้อยแก้ว

มีชื่อมาก นักเขียนความเรียงจะได้ตำแหน่งใหญ่โต เช่น โอวหยางชิว (พ.ศ. 1550-พ.ศ. 1615) ได้เป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เป็นนผู้มีชื่อเสียงในทางเขียนพรรณาสีงของฤดูใบไม้ร่วงและศาลาของคนเมา ชูชื่อมีชื่อเสียงที่ได้เขียนร้อยแก้วเรื่องผาแดงเต็กนักเรียนจีนทุกคนรู้จักชื่อนี้ หวางอันสี่อัครมหาเสนาบดีได้เขียนเอกสารสำคัญ ๆ ของหลวงอย่างน่าฟัง สุมากวง (ชื่อหม่ากวง พ.ศ. 1562 ถึง พ.ศ. 1629) เป็นนักประวัติศาสตร์สำคัญ

การฟื้นฟูลัทธิขงจื้อ สืบเนื่องจากความเฟื่องฟูในด้านความคิด ปรัชญาการศึกษา การเล่าเรียนคัมภีร์ของขงจื้อเพื่อเตรียมตัวสอบบรรจุเป็นข้าราชการมีความสำคัญมากขึ้น เป็นผลให้นักปราชญ์ทั้งหลายสนใจศึกษาค้นคว้าตีความหมาย ความคิด ปรัชญาจีนสมัยโบราณในแนวใหม่เรียกกันกว้าง ๆ ว่า ลัทธิขงจื้อที่ฟื้นฟูใหม่ นักปราชญ์เหล่านี้ได้เขียนบทความแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีเก่าแก่ของจีนด้วย

5.3.8 สมัยราชวงศ์หมิงโกล (ค.ศ. 1279 – ค.ศ. 1368)

ราชวงศ์หมิงโกลได้อำนาจปกครองจีนต่อจากราชวงศ์ซ้องในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12 ในระยะที่จีนแบ่งแยกออกเป็น 2 อาณาจักร ปกครองโดยราชวงศ์จิ้นและราชวงศ์ซ้อง กองทัพของทางมิงโกลนำโดยเจงกิสข่าน ได้ยกทัพเข้ามาตีดินแดนของราชวงศ์จิ้น บุตรชายของเจงกิสข่านได้ปราบปรามราชวงศ์จิ้นลงอย่างราบคาบ จากนั้นได้เคลื่อนกำลังลงมายังจักรวรรดิของราชวงศ์ซ้องปราบปรามลงได้อย่างเด็ดขาดเช่นเดียวกัน เมื่อเจงกิสข่านเสียชีวิต บุตรหลานได้ปกครองส่วนต่าง ๆ ของจักรวรรดิสืบต่อมา อารยธรรมจีนที่พวกมิงโกลได้รับไว้ เช่น ในด้านวรรณคดี ศิลป การละคร ตลอดจนการประพันธ์ในด้านอื่น ๆ เช่น นิยายนั้นพวกมิงโกลได้ปรับปรุงให้แพร่หลายขึ้นโดยการใช้ภาษาเขียนแบบง่าย ๆ เป็นภาษาที่สามัญชนใช้กันทั่วไป ไม่ได้ใช้ภาษาสูงแบบที่เฉพาะผู้ที่มีการศึกษาเท่านั้นจะเข้าใจได้ พวกมิงโกลสนับสนุนงานในด้านการละครมาก ประวัติของการละครจีนนี้ แต่เดิมได้รับอิทธิพลจากเอเชียภาคกลาง ในศตวรรษที่ 8 ได้แพร่หลายขึ้นในรูปของละครร้อง ใช้ทำทางประกอบเรื่องราว ตัวละครใช้ชายแสดงทั้งหมด และมาถึงสมัยนี้ได้ปรับปรุงให้เจริญขึ้นอันเป็นแบบฉบับสืบต่อมา การละครนั้นมักนิยมกันแต่ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ แต่ส่วนการประพันธ์ต่าง ๆ

นั้นนิยมในหมู่ชนทั่วไป เนื้อเรื่องการประพันธ์มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ หรือ เรื่องที่นิยมแพร่หลายกันทั่วไป การเขียนในสมัยนี้ใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน จึงทำให้ชนชั้นธรรมดานิยมมาก ในสมัยม่งโกลจินได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจีน และประเทศทางตะวันตกเป็นอย่างมากเป็นอย่างหนาตาในยุคนี้ หลักฐานอ้างว่าทางม่งโกล และชาวเอเชียภาคกลางเป็นผู้นำคนป็นเข้าไปในยุโรปและการประดิษฐ์คิดค้นหลายประการอันเป็นความสำเร็จของชาวจีนนั้น เข้าสู่ยุโรปโดยผ่านทางพวกอาหรับอีกทอดหนึ่ง เช่น การทำกระดาษแทนพิมพ์ และการใช้เข็มทิศ ทางจีนก็ได้ซื้อสินค้าใหม่ ๆ แปลก ๆ จากยุโรป การใช้ลูกคิดเริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในระยษนี้ การที่จีนได้ติดต่อกับชาวยุโรปทำให้ชาวยุโรปเกิดความทึ่งในความร่ำรวย ความก้าวหน้าในวิทยาการด้านต่าง ๆ ของจีน ซึ่งไม่น้อยหน้าไปกว่าโลกของเขาเอง

5.3.9 สมัยราชวงศ์เหม็ง (ค.ศ. 1368 – 1644)

ราชวงศ์เหม็งครองจีนต่อจากราชวงศ์ม่งโกล ในระยะนี้ความเจริญของจีนเด่นไปในด้านกรปกครอง กฎหมาย ศิลปวิทยา และการขยายอำนาจของจีนเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยนี้นอกจากจะพยายามลบล้างอิทธิพลของพวกม่งโกลแล้ว มีการสนับสนุนการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ี่พื้นที่การสอบเข้ารับราชการตามแบบขงจื้อ เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาดำรงจื้อเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะมีผู้คัดค้านการทำพิธีไสยศาสตร์ตามแบบพุทธศาสนานิกายลามาะของพวกม่งโกลมากในสมัยราชวงศ์เหม็ง มีชาวเยอรมันชื่อ อัดัม แชล (Adam Schall) ได้นำศาสนาคริสต์มาเผยแพร่ในเมืองจินบาทหลวง อัดัม แชล (Adam Schall) นั้นชาวจีนรู้จักในนามถึงใจหวัง ได้มาถึงเมืองจินประมาณ ค.ศ. 1620 มีความรู้ด้านคณิตศาสตร์ และดาราศาสตร์เป็นอย่างดี ได้รับหน้าที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงปฏิทินจักรพรรดิราชวงศ์เหม็งล้อมใสในความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของบาทหลวง คณะเยซูอิตมาก อันความเจริญทางวิทยาศาสตร์ในสมัยต้นราชวงศ์เหม็งนั้นจัดได้ว่าเท่าเทียมกับยุโรป ในสมัยนี้ได้มีการรื้อฟื้นการสอบเข้ารับราชการตามแบบขงจื้อ มีการเปิดให้สอบชั้นสูงถึง 89 ครั้ง และมีผู้สอบผ่านการสอบชั้นสูงเพียง 280 คน ในปี พ.ศ. 1469 มีข้าราชการธรรมดาประมาณแสนคนและทหารประมาณ 8 หมื่นคน ท้วราชอาณาจักร ต่อมาผู้ที่สอบเข้ารับราชการต้องเสียเงินแพงขึ้น และผลิตข้าราชการแนว

เดียวกัน ออกมาเป็นจำนวนมาก ในสมัยราชวงศ์หมิงนี้ศิลปวิทยาเจริญมาก การแกะสลักทำได้ดีเยี่ยม การเขียนภาพก็งดงามเป็นพิเศษ ในปลายราชวงศ์สิ้นค้ำอันแสดงถึงศิลปจีนที่งดงามก็มีแพร่หลายทั่วไปในยุโรป และอเมริกาอันจะเป็นแบบฉบับให้ยุโรปได้นำไปดัดแปลงในด้านงานประพันธ์ สมัยนี้ได้ผลิตงานประพันธ์ขึ้นมาก บ้างก็ได้ความคิดใหม่ ๆ มาจากภาคตะวันตก บ้างก็เอางานดั้งเดิมมาดัดแปลง มีการยกส่วนต่าง ๆ ของตำราขงจื้อขึ้นมาเขียนตีความและวิจารณ์ โดยยึดแบบของซุสิดั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ้องเป็นหลัก มีการเขียนตำราทางภูมิศาสตร์ การเขียนแผนที่อย่างละเอียดซึ่งทั้งหมดนี้รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2536: 280)

5.3.10 สมัยราชวงศ์เซ่ง หรือแมนจู (ค.ศ. 1644-1911)

เดิมชาวเผ่าแมนจูตั้งรกรากอยู่ทางภาคเหนือของแหลมเสียวตุง แถบที่เป็นแมนจูเรียในปัจจุบัน เมื่อกษัตริย์ราชวงศ์หมิงปลงพระชนม์ชีพพระองค์เอง พวกแมนจูก็เคลื่อนทัพมาทางใต้เข้าครอบครองเมืองหลวงที่ปักกิ่ง และได้ครองทั่วประเทศจีนภายในเวลา 16 ปี ความสำเร็จในสมัยนี้ที่ควรบันทึกคือ ผลสืบเนื่องมาจากนักปราชญ์จำนวนมากนับแต่สมัยราชวงศ์หมิง รวมกับนักปราชญ์ในสมัยราชวงศ์แมนจูเอง และได้คัดเลือกนักปราชญ์จากบรรดานักปราชญ์เหล่านี้ เพื่อรวบรวมหนังสือประวัติศาสตร์ของราชวงศ์หมิง ตลอดจนพจนานุกรมเล่มสำคัญ หนังสือเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ จิตรกรรม และ ผลงานของซุสิดั้งแต่เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทพยานุกรมที่มีประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังอีกมาก จัดได้ว่างานด้านการหนังสือได้เจริญขึ้นมาก ในระยะนี้รัชสมัยที่รุ่งเรืองของราชวงศ์แมนจูอีกสมัยหนึ่งคือ สมัยจักรพรรดิเซียงลู่ซึ่งครองราชย์ตั้งแต่สมัย ค.ศ. 1736 – 1795 สมัยนี้เป็นสมัยที่งานประพันธ์ในด้านต่าง ๆ เจริญสูงสุด โดยเฉพาะใน 4 ด้านคือ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และงานประพันธ์ทั่วไป ในสมัยนี้ได้มีการรวบรวมพจนานุกรม 36,000 ยก ซึ่งได้รวบรวมตั้งแต่ ค.ศ. 1773 แล้วใช้เวลา 9 ปี จึงสำเร็จและได้มีการรวบรวมตำราเก่า ๆ เข้าไว้อีกในภายหลัง กล่าวว่าการรวบรวมตำราเก่า ๆ นี้ก็เพื่อที่จะสืบหาเชื้อสายของพวกแมนจูว่าเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ที่ถูกต้องหรือไม่ การรวบรวมตำราครั้งใหญ่นี้ทำให้มีตำราสำหรับการค้นคว้ามากมาย หลังจากราชวงศ์แมนจูเสื่อมลง ก็มีคนจีนชื่อ “ซุนยัตเซ็น” ได้ตั้งสมาคมลับของตนเอง

จีนในนามว่า “สมาคมกู้ชาติ” เพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น ปรับปรุงการศึกษา การเกษตร และอุตสาหกรรม เป็นต้น ในปี 1912 เมื่อราชวงศ์แมนจูสละอำนาจการปกครองประเทศจีนให้แก่คณะปฏิวัติ ซุนยัตเซนซึ่งได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีชั่วคราวก็ลาออกจากตำแหน่งและมอบอำนาจให้แก่袁世凱เป็นประธานาธิบดีแทน

1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 รัสเซีย อังกฤษ อินเดีย และประเทศต่าง ๆ บางประเทศยอมรับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ เรียกรัฐบาลตนเองว่า “สาธารณรัฐประชาชนจีน” มีเมาเซตุงเป็นประมุขและ จูแอนโล (โจวเอินไหล) เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลมีโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเบา พยายามแก้ไขปัญหาคอนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ จนถึงกับรัฐบาลยอมทดลองการปฏิรูปตัวอักษรจีนโดยใช้ตามแบบอักษรโรมันในสมัยนั้นประชากรกับผลิตผลทางเกษตรไม่สมดุลกัน รัฐบาลจึงต้องพยายามลดจำนวนพลเมืองตามโรงงานและที่ทำการต่าง ๆ มิไม่พอ ขนาดที่นักเรียนมัธยมที่จบออกมาต้องไปทำงานตามโรงงาน ระบบการชลประทานได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง ก่อให้เกิดความเดือดร้อนใหญ่หลวง พวกที่ก่อความรำคาญให้รัฐบาลก็ต้องได้รับความควบคุมอยู่เสมอ ที่น่าวิตกยิ่งกว่านั้นก็คือตรงที่พวกเด็กใหม่ ๆ กระตือรือร้น โดยได้รับความเข้าใจในระหว่าง พ.ศ. 2492 ถึง พ.ศ. 2493 ให้เห็นประเทศเจริญรุ่งเรืองโดยเร็ว แต่แล้วพวกนี้ก็ต้องถูกดึงให้อยู่ในกรอบแห่งความคิด ตามโรงเรียนและวิทยาลัยต่าง ๆ สอนให้คิดตามแบบปรัชญาหนึ่งเดียวเท่านั้น ถึงศาสนาจะไม่ถูกประณามก็ถูกวาดภาพให้เป็นสถาบันอันล้าสมัยไม่ได้ผลอย่างใดเลย นักบวช นักพรต และโต๊ะหีบ ต้องปรับตนเข้าระบบใหม่หาไม่ต้องเจียบเสียบ ศิลปะต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามลัทธิของเมาเซตุง วรรณคดี ดนตรี และละคร ตลอดจนจิตรกรรมล้วนแสดงออกมาด้วยเสียงหนึ่งเดียวกันเท่านั้น ในทางหนังสือพิมพ์และวิทยุก็เช่นกัน (ธนู แก้วโอภาส, 2539: 433-437)

ในขณะที่เดียวกันประชาชนบนเกาะไต้หวัน (มีทั้งสิ้น 9 ล้าน 4 แสนคน ประมาณ 8 ล้านคน เกิดที่เกาะนั้น) ก็ยังคงทำทนายต่อต้านกองทหารบนผืนแผ่นดินใหญ่ พวกหัวหน้ายังประกาศว่าจะกลับคืนเข้าไปภายในประเทศจีนอีก การอุตสาหกรรม การคมนาคม และการติดตั้งต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในกำมือญี่ปุ่นก็ตกมาอยู่กับจีน ซึ่งได้ทำให้ดีขึ้น

และขยายออกไปด้วยความช่วยเหลือของสหรัฐตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ถึง พ.ศ. 2499 เท่านั้น อเมริกาที่ส่งเงินไปช่วยร้อยล้านเหรียญ ใน พ.ศ. 1496 รัฐบาลได้วางแผนพัฒนาประเทศ 4 ปี แม้จะไม่ได้ผลสมความมุ่งหมายในด้านขยายผลผลิตทางอุตสาหกรรม และกิจกรรม แต่ก็ได้เพิ่มพลังอำนาจทางไฟฟ้าและการคมนาคม สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นคือใน พ.ศ. 2497 ข้าราชการในแต่ละประเภทได้รับการเลือกตั้งจากผู้มีสิทธิออกเสียงถึง 1 ล้าน 8 แสนคน ผู้ที่ได้รับเลือกส่วนใหญ่เป็นคนเกิดที่ไต้หวัน ได้เป็นนายกเทศมนตรีถึง 4 ใน 5 และผู้พิพากษาศาลแขวงถึง 15 ใน 16 นับว่าชาวไต้หวันจะได้รับตำแหน่งสำคัญ ๆ ขึ้นทุกที สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือนักเรียนกว่า 90 ในร้อยศึกษาอยู่ที่เกาะนี้ ระบบการศึกษาได้ขยายตัวขึ้นทุกทาง สถาบันการศึกษาชั้นอุดมอย่างใหม่ได้ตั้งขึ้นโดยความช่วยเหลือของศาสนาคริสต์ เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2489 สถานการศึกษาทั้งทางเทคนิค และทางศิลปะยินดีต้อนรับชาวเงินจากต่างประเทศอย่างเต็มใจ มีเงินจากประเทศต่าง ๆ มาศึกษาว่าหมื่นห้าพันคน การวิจัยก็ดำเนินไปในระดับสูงมากโดยมีบัณฑิตสภาจีนเป็นผู้รักษาคุณภาพ เพราะสถานที่นี้เป็นศูนย์รวมปราชญ์ชั้นยอดที่ในไต้หวัน (กวีตริช คาร์ริงตัน , 2541 : 221-223)